

DOKUNULMAZLIK KONUSUNDA ANAYASA MAHKEMESİNİN YERİ VE ROLÜ

Prof. Bahri SAVCI

Türk Parlâmentosu, Türkiye İşçi Partisi'ne mensup bir Milletvekili yazarın dokunulmazlığı konusunda bir karar vermiştir. Bu karar, geceyarılarına kadar uzanan hararetli celseler sonunda Milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılması biçiminde belirmiştir. Fakat bu haliyle de bu karar önceki benzer olaylarda kurulmuş bulunan geleneğe aykırı düşmüştür. Önceki benzer olaylarda parlamentomuz bu gibi meselelerde dokunulmazlığın kaldırılmasını dinlemez ve meseleyi yani, Milletvekili hakkındaki adli koğuşturmayı devre sonuna ertelerdi. Olayda siyasal saiklerin getirdiği ağırlığı etkili bir faktör düzeyine çıkarmazdı. Oysa ki bu kararda Parlâmentomuz kendi geleneğine aykırı hareket etmiştir. Geceyarılarına kadar süren hararetli celseleri içinde, tamamiyle siyasal saika dayanarak, bir mahkeme gibi suç ve suçluluk aramıştır. Hem sorgu yargıcı, hem itham jürisi, hem tanık, hem de yargıç gibi davranarak hüküm inşa etmiştir. Adeta, kendisince «berayin-i kaviyye» ler yaratmıştır. Sonra da bunlarla, kendisinden sonra gerçek hukuk hükmünü inşa edecek olan mahkemeyi bile bağlamaya kalkmıştır. Böyle bir davranış, ne Türk Parlâmentosunun ne Dünya demokrasi Parlamentolarının yapabileceğidir. Fakat bizim Parlâmentomuz bu yola girmekten kurtulamamıştır.

Yasama sorumsuzluğu, yasama dokunulmazlığı konularında Parlâmentoların rolü, berayin-i kaviyyeler yaratarak yargı organını ön fikirlerle etki altına almaya kalkmak değildir. Önce, kendi üyelerinin bile Anayasa hürriyetlerini korumak, bu Anayasa hürriyetlerine sahip çıkmaktır. Sonra da, bilhassa kendi üyelerinin Parlâmenter hak ve hürriyetlerini korumak, Parlâmenter hak ve hürriyetlerin sahibi olmaktır.

Fakat bizim Parlamentomuz, bir sosyalist milletvekilinin yasama dokunulmazlığını kaldırma olayında, bütün uyarmalara rağmen

men, olumsuz yolu seçmiştir. Gerek Parlâmento içi tartışmalar-
da, gerek basın yolu ile Parlamento çoğunluğuna:

a) «Sosyalist milletvekili ve yazar Çetin Altan'a yakıştırılan durum, aslında, bir yasama sorumsuzluğu teşkil eder. Bu milletvekilini kürsüde söyledikleriyle gazetede yazdıkları arasında ilişkiyi kurmak ve durumu bu açıdan değerlendirmek gerekir.» denmiştir. Buna rağmen Meclis çoğunluğu, bu noktayı tüm ihmal etmiştir.

b) «Bu durum, bir sabit ön yargıya, bir peşin ideolojik telâki darlığına düşülmeden çözülmesi gereken bir demokrasi genişliği, hoşgörülüğü, hukuksal gereği meselesi teşkil eder; binaenaleyh yazılanların bu açılardan değerlendirilmesi gerekir; ve öyle yapılmıca da bunlarda suç ve suçluluk görmemek gerekir.» denmiştir. Buna rağmen demokrasi ve hukuk temellerine inilmeden bir sabit ön ideolojik yargıya eğilinmiştir.

c) Nihayet, «Bu durum bir hukuk devletinin iyi işlemesinin koşulu olan -usulî seyir intizamına saygı- ile bir 'usulî ayıp işlenmemesi' meselesi teşkil eder.» denmiştir. Buna rağmen, meseleye el koymuş bulunan karma komisyon, 6 aylık bir beklemeden sonra, işe yıldırım hızı katarak ve savunma almama hukuk ayıbını bile işliyerek bu açığı da tüm ihmal etmiştir.

Bu suretle olan olmuş, Parlamento plânında yapacak bir şey kalmamış ve mesele demokratik kamu oyunun ve demokratik hukuk düzeninin bekçisi olan yargı organlarının incelenmesine gönderilmiştir.

Bu yeni safhanın ilk platformu da Anayasa Mahkemesi olmuştur. İlgili sosyalist milletvekili ve yazar Çetin Altan ile partisi olan Türkiye İşçi Partisi, meseleyi hem usulî seyir noksanı, hem de hukuki muhtevası açılarından Anayasaya aykırı görerek Anayasa Mahkemesini harekete geçirmiştir. Anayasa Mahkemesi meselenin esasına girmeden usulî seyir açısından gösterdiği ayıpları ele alarak Parlamentomuzun verdiği dokunulmazlığın kaldırılması kararını iptal etmiştir.

Şimdi ortada Parlâmentomuzun bir «dokunulmazlığın kaldırılması kararı» vardı. Fakat, Anayasa Mahkememiz Parlâmentomuzun bu kararını iptal etmiştir. Bu iptal kararı hangi nedene dayanarak ve hangi açıdan verilmiş olursa olsun bir iptalden ibarettir. Kendisinde suç ve suçluluk görülen bazı yazıları dolayısıyla bir milletvekilinin adlî koğuşturmaya gönderilmesi kararının hiç alınmamışlığa ve alınamazlığa döndürülmesinden ibarettir. Bu iti-

barla Parlamentomuzun bu konuda bir ikinci karar alması mümkün değildir. Bazı yazarlar bu görüşe paralel mütalâalar ileri sürerek Parlamentomuzun aynı yazılarından ötürü, aynı yazar milletvekili hakkında -işlenmiş bulunan usulî seyir ayıplarını gidermek suretiyle- yeni bir karar alamıyacağını ileri sürmektedirler. (Selâhattin Hakkı Esatoğlu'nun bir milletvekili ve bir hukukçu sıfatıyla görüşü bu merkezdedir.)

Buna rağmen bir başka görüşün harekete geçebilmesi de ihtimalden uzak değildir. Bu görüş, olsa, olsa, «biçimsel noksan ve ayıplarından ötürü hukuksal tamamlığını bulamıyan bir işlemde, söz konusu noksan ve ayıplar giderilmek suretiyle tasarrufun bütünlüğü sağlanabilir.» fikrine dayanacaktır. O zaman, parlamentomuzun yeni dönemi içersinde meseleyi tekrar ele alıp yeni bir dokunulmazlığın kaldırılması kararı alması yolunun işletilmesine gitmesi muhtemeldir. Bu bize hukuksal gözükmemektedir. Buna rağmen Parlamento çoğunluğunun hemen yukarıda işaret ettiğimiz görüşe dayanarak ve bir çoğunluk gücü olarak yeni bir tasarrufa geçmesi ihtimalini de gözden kaçırmak istemiyoruz. Bu taktirde, Anayasa Mahkememiz başta ileri sürdüğümüz görüşe dayanarak bu ikinci tasarrufu da iptal edebilir. Yani, birinci iptal kararının tasarrufun zâti maddesine de şamil ve yaygın olduğu ve binaenaleyh aynı konuda, aynı milletvekili hakkında tekrar bir karar alamıyacağı görüşüne dayanarak bu ikinci tasarrufu da hukuken hükümsüz hale irca edebilir.

Fakat, meseleyi fasit bir daire içersine sokmamak için, bu sefer Anayasa Mahkememizin meseleye esastan da girmesini ve binaenaleyh Parlâmento kararını esastan da bozmasını temenni ederiz. Daha doğrusu, eğer önüne bu olay gelecek olursa, bu sefer, Anayasa Mahkememizin hem biçimsel açıdan, hem de muhteva açısından meseleyi ele alıp dört başı mamur bir karar inşa etme yolunu seçmesi temenniye değer. İşte bu ihtimali gözden uzak tutmıyarak bir dokunulmazlık konusunda Anayasa Mahkemesinin yeri ve rolü üzerinde durmak istiyoruz.

Eğer böyle olursa Anayasa Mahkemesi, şimdiye kadar bu konuda yapılan edebiyatları, sun'î olarak yaratılan berayin-i kaviyeleri aşarak ancak gerçek saiklere göre, gerçek parlamentar hukuk ve usullere göre -ve ancak bunlarla bağlı olarak- bir adalet yeri halinde karar verir. Ve böyle yapınca da, «parlamenter hukuk» un ve «parlamenter gelenek» in söz konusu olduğu yerlerde gösterilecek «siyasal davranış» ların gerçek temelleri olan bu hukuk ve

gelenek ile bağı kalması gereğini mühirliyerek, kendi kredi alanına düşen bu meselede, Türkiye'nin demokrasi kredisini de kurtarır.

Dokunulmazlığın kaldırılması konusunda, Anayasa Mahkemesinin gerçek yeri ve rolünü tesbit ederken şu düşünce esas olmalıdır. Anayasa Mahkemesi, böyle bir meselede «bir Meclisin, üyelerinden birini adalete teslim edip etmemeyi takdir hakkı bizzat o Meclise aittir.» diyerek işin içinden çıkamaz.

Anayasa hürriyetleri ve parlamenter hakları alanında Anayasa Mahkemesinin elbette bir yeri vardır: Bu yer; bir siyasi heyetin kararlarındaki «siyasi saik» ile «hukuki dayanak ve temel» in paylarını, etkilerini araştırıp; hukukça geçerli, hukukça değerli olmayan saikleri bertaraf ederek; Anayasa hürriyetlerini ve parlamenter hakları koruyucu bir siyasal sistem bekçiliği yeridir.

Anayasa hürriyetleri ve parlamenter haklar alanında Anayasa Mahkemesinin bir rolü vardır: Bu rol; bir siyasi Meclisin kararına bulaşmış olan siyasi ihtiras ve siyasi sebep unsurlarını bertaraf ederek davranışın, dürüstlük-ciddilik-adalet-eşitlik-modern kamu hukuku prensiplerini gerçekleştirme ve bunların dışına kayma istidatlarını kapama rolüdür.

Anayasa Mahkemesinin parlamenter haklar alanındaki bu sorumlu yerini ve önemli rolünü daha somut olarak şöyle gösterebiliriz: Önüne gelen meselede siyasi ihtiras, siyasi hınç ve siyasi saiki aramak; bunu görürse tasarrufu bertaraf etmek; önüne gelmiş olan tasarrufta, sorumsuzluk ve dokunulmazlık konusundaki genel kamu hukuku kurallarına aykırı bir karar mahiyeti olup olmadığını aramak; bu aykırılığı görürse, gene tasarrufu bertaraf etmek... Şimdi bu hukuksal idrak açısından durumu inceliyelim:

1. Kararda siyasi ihtiras-siyasi hınç-siyasi saik aranması :

Kararda böyle bir ihtiras -hınç- saik varsa, bu nitelik, dokunulmazlığın kaldırılması tasarrufunun bünyesini malûl kılacak bir husus teşkil eder.

İşte Anayasa Mahkemesinin ilk görevi bu saiki aramak ve bulunduğu taktirde de Parlamento kararını iptal etmektir.

Tasarruftaki siyasi ihtiras, hınç, saik de şu iki noktada gizlenebilir. Binaenaleyh, önce, bu iki noktayı aramak gerekir: Usulî seyrin saptırılması ve bir usulî ayıbın işlenmiş olması.

A) *Usulî seyirin saptırılması* - Yasama sorumsuzluğu ve dokunulmazlığı; parlamenterin korkmadan, ürkmeden hükümeti kontrol ve kritik etme görevinde devam etmesi için tanınmış imtiyazlardır. Dokunulmazlık kaldırılrsa, parlamenter ve parlamento, kontrol ve kritik etme görevinde ihlal edilmiş olur. Kaldırılma işlemi harekete geçirildiği zaman da, parlamenter bir tedirginliğe uğrar. Onun için işlem, hızla sonuçlandırılmalı, durum hızla açığa kavuşturulmalıdır. Çünkü iş sürüncemede kalırsa, bundan doğan tedirginlik, görevi ihlâl sonucunu verecektir.

Bundan ötürüdür ki, mevzuat, dokunulmazlığın kaldırılması işleminde, hızlı bir usulî seyir koymuştur: Komisyonun dosyayı en geç bir ay içinde karara bağlaması, Meclis kararına bir haftada itiraz edilmesi, Anayasa Mahkemesinin de 15 gün içinde karar verme zorunda olması gibi..

Bu usulî seyir hiçbir yolda aksatılamaz. Aksatılması, karardaki «hukukulik» unsurunu zayıflatır. Kararın altında siyasi ihtiras, hınç ve saikin bulunduğu karine teşkil eder.

Buna rağmen bizim olayımızda karma komisyon bir ay yerine yedi ay içinde karar alarak, usulî seyri daha baştan saptırmıştır. Böyle yarıya da, daha baştan itibaren milletvekili yazarı sürekli bir tedirginlik içine sokarak onu kontrol ve kritik etme görevinde ataletle sokma, yani, ondan dokunulmazlığı kaldırma ortamını hazırlayınca kadar geçecek süre içinde bile bir nev'i kurtulma isteğini deyimleyen bir siyasi saikle hareket etmiştir. Bir başka deyimle, -bu yedi aylık sürenin siyasal oluşmaları gözden geçirilince açıkça görüleceği üzere- iktidar, koğuşurma açılınca, bunu hemen karar safhasına götürmekte elverişlilik görememiştir. Önce ortamı hazırlamak gerektiğini duymuştur. Bu maksatla, Anayasanın sosyalizme açıklığı -kapalılığı konusunu- hiç değeri, sırası ve gereği yok iken, hatta bu konuda söz söylemesi bile nazik bir nokta teşkil eden resmî şahsiyetler ağızları ile- işleyerek elverişli bir ortam yaratmıştır. Ortamın kıvama geldiğini görünce de, birden sabahlara kadar süren bir koğuşurma ile, karar safhasına geçilmiştir.

Görülüyor ki, siyasi maksat açıktır: Bir sosyalist kritikçiyi bertaraf etmek; bunun için ortamın hazırlanmasına kadar geçecek sürede bile onu tedirginlik içinde tutarak, onun yazarlık hayatını akamete uğratmak, bu siyasi maksadın muhtevasını teşkil etmektedir.

Bu siyasi maksat, sosyalist milletvekili ve yazar Çetin Altan'ın koğuşturmayaya uğramış yazılarını ele alan parlamento tasarrufunda, inkâr edilemeyecek bir açıklıkla görülmektedir. İşlenen usulî ayıplar ve usulî seyir saptırılması, bunun delilleridir. Binaenaleyh artık usulî noksanların giderilmesi yolu hiç işletilemez. Hukuksal ayıp, bir kere, irtikap edilmiş durumdadır. Hiç bir ıslah ameliyesi bu irtikabı tamir edemez. Her tamir teşebbüsü içinde yukarıda söylediğim siyasi hınc, siyasi ihtiras saiki bulunmakta devam eder. Binaenaleyh tasarrufun kılık değiştirilmiş biçimleri de bu siyasi saik ile malûl olmakta devam eder. Ve binaenaleyh Anayasa Mahkememiz, gerekirse, yeni iptallere gider.

B) *Bir usulî ayıbın işlenmiş olması* — Bazı tasarruflarda, bazı usulî noksanlar işlenmiş olabilir. Bunlar, iyi niyete rağmen olabilir. O zaman bunlar tamamlanır ve ortada bir mesele kalmaz.

Fakat bazı usulî noksanlar, iyi niyetle yorumlanamayacak bir bilinç altı, hatta bilinç hareketi olarak ortaya çıkar. Bir suç ve suçluluğun aranması işinde savunmanın alınmasının ihmali, af edilir bir ayıp olmayı aşar. Bu ihmalin altında, keza, bir siyasi hıncın, ihtirasın, saik olduğuna inandırıcı bir işaret haline girer.

İşte, İhzarî Komisyonun bir savunma almadan karara ulaşip bunu hemen radyoya intikal ettirmesi olayının altında, bir sosyalist yazarın, sosyalist açıdan yaptığı kontrol ve kritiklerden bir an önce kurtulmak gibi bir siyasi ihtirasın, hıncın, saikin yattığını görmek pek zor olmamaktadır. Burada savunma almamak iyi niyetine rağmen içine düşülmüş bir noksanlığı değil, bir sosyalist milletvekilinin hürriyetini bir an önce kaldırmak gibi bir siyasi ihtiras, hınc ve saik itışı ile, içine düşülmüş bir ayıbı ifşa etmektedir. Anayasa Mahkememizin bu bilinç altı gerçeği kolaylıkla görüp değerlendirmesi elbette gerekir. Şimdi, herhangi bir usulî noksanın giderilmesi, hadisenin zati bünyesi içindeki bu siyasi niteliği ortadan kaldırmaz. Bu noktadaki ayıp, Meclis kararı ne şekilde yeniden inşa edilirse edilsin, gene devam etmektedir. Ve binaenaleyh her zaman için bir iptal sebebi mevcut olmakta da devam etmektedir.

Bu iki noktanın ötesinde olayın hemen her noktasında ayrıca bir siyasi renk olduğunu gösteren açıklıklar da vardır.

2.. *Tasarrufta genel kamu hukuku kurallarına aykırılığın aranması :*

Dokunulmazlığın kaldırılması tasarrufu, bazı genel kamu hukuku kuralları ile çevrilmiştir. Dokunulmazlık, ancak bu kuralla-

rın gösterdiği zaman kaldırılabilir. Aksi halde tasarruf, hukukilikten yoksun kalır. Binaenaleyh iptale konu teşkil eder.

Kamu hukuku kuralları açısından tasarrufu iptale açık bırakan noktalar bilhassa şuralarda gözükmemektedir :

a) İyiniyete aykırılık — Bir parlamento kararı -hukuki açıdan söylüyoruz- iyiniyete ve hatta dürüstlüğe aykırı olamaz.

Bizim Parlamentomuzun kararında ise, iyiniyetten uzaklık vardır : Hükûmet çoğunluğuna mensup 60 - 70 suçluluk dosyası dönem sonuna ertelenirken, aynı parlamento tarafından bir sosyalist milletvekilini adliyeye teslim etme kararının verilmesi iyiniyet kuralına aykırılık teşkil eder.

b) Ciddiliğe aykırılık — Bir parlamento kararında büyük bir ağırbaşlılık, büyük bir ciddiyet bulunmalıdır. Bu ciddiyet, kararın alınış seyrinin intizamı veya intizamsızlığı içerisinde kolaylıkla görülebilir. Bir takım zorlamalara gidilip gidilmemesi de bu ciddiyeti teşhis etmemize yarar.

Türk Parlamentosu adına karar inşa ameliyesine; uyku gevşeklikleri ve hatta uykunun zihni melekleri tahrip edişleri arasında devam etmek, keza, 60 - 70 parlamenterleri sırf hükûmet çoğunluğuna mensup olduğu için korurken, muhalefet gurubundan bir milletvekili üzerine zihni meleklerin bile iyi çalışmadığı bir halet içinde bu kadar yüklenmek, ciddiliğe de aykırıdır.

c) Adalete aykırılık - Dokunulmazlığın kaldırılması, adalete de aykırı olamaz.

Bir milletvekilinin dokunulmazlığının kaldırılması konusundaki adalet, «Anayasa hürriyetleri» içinde kalmadadır. «Parlamente hakları» içinde kalmadadır. «Demokrasi idraki» içinde kalmadadır. Bütün bunların tüm ifadesi demek üzere de, «yasama sorumluluğu» teşkil eden bir fiili bu alandan dışarı çıkarmamadır.

Oysaki bizim olayımızda, parlamenterin Anayasa hürriyetleri biraz aşağıda söyleyeceğimiz ortam hiç de mevcut olmadan ihlâl edilmiştir. Parlamente hakları, biraz sonra aşağıda söyleyeceğimiz bir ortam mevcut olduğu zaman ortadan kaldırılırsa, bu bir adaletsizlik teşkil etmez. Fakat bu ortam mevcut olmadan kaldırılırsa, parlamenter hakları, cidden ihlâl edilmiş olur. Anayasa hürriyetleri ile, parlamenter haklarının ihlâli, sonunda, demokrasi idrakinin de tanınmamasını teşkil eder. İşte bütün bunların bulunmaması veya ihlâl edilmesi, demokratik adalete aykırılık teşkil eder.

d) Eşitliğe aykırılık — Bir Parlamento kararı, aynı hukuksal statü içinde olan parlamenterler arasında bir eşit işlem teşkil etmelidir. Bu ilkeye aykırılık, hazmedilir bir keyfiyet olamaz.

Bizim olayımızda ise, hükûmet gurubuna mensup 60 - 70 parlamenterin dokunulmazlık konusunda zecri bir işlem uygulanmaz iken, bir sosyalist muhalife karşı zecir yolunu açmak, parlamenterler arasındaki eşitlik ilkesine tüm aykırı olur.

e) Dokunulmazlık konusundaki modern Anayasacılık gereklerine aykırılık — Dokunulmazlık konusunda modern Anayasacılığın kendisine özge kuralları vardır. Bir Parlamento kararı muhakkak bu kurallara uygun olmalıdır. Bir Parlamento kararının, bir hukukî meşruluk kazanabilmesi için bu kuralların gösterdiği bir genel ortamın varolması ve kararın ancak bu genel ortamın varlığına dayatılması gerekir.

Modern Anayasacılığın bu kuralları kesin olarak şunu söyler : Bir parlamenter, pek ağır bir sebep yoksa, geciktirilmesinde pek vahim bir durum yoksa, parlamenter vekâletinden, bu vekâleti uygulamasından kat'iyen alıkonulamaz. Ancak, pek ağır bir sebep ve geciktirilmesinden pek büyük bir vahimlik bulunduğu bir ortam içindeyse, ancak o zaman parlamenter vekâletin işlemesine son verici bir karar alınabilir. O halde, dokunulmazlığın kaldırılması kararı alınırken, ortada ağır bir sebep ve vahim bir durum işaret eden bir ortam bulunmalıdır.

Ağır sebep, ve vehamet hali de subjektif taktirlerle tesbit edilemez. Ağır bir sebep ve vehamet hali :

i — Kamu oyu heyecanının şiddetle tahrik edildiği;

ii — Kamu düzeninin şiddetle tehdit edildiği;

iii — Kamu oyunun, bu tahrik ve tehditin hemen aydınlanma-

sını isteyecek yolda acil bir hassasiyet gösterdiği zaman vardır. Bir başka deyimle, ağır sebep ve vehamet : Kamu heyecanının şiddetle harekete geçtiği, kamu düzeninin şiddetli bir tehdit altında bulunduğu, ve bu iki hususun aydınlanması için kamu oyunun acil bir hassasiyet gösterdiği ortamda vardır. Dokunulmazlığın kaldırılması ortamının istilzamları bunlardır. Bu istilzamların gerçekleşmediği bir ortam içinde dokunulmazlığın kaldırılması, modern Anayasacılık kurallarına ve bu arada bizim Anayasamızın da gereklerine aykırılık teşkil eder.

Türk Parlamentosunda yer almış bir sosyalist partinin bir sosyalist temsilcisinin Anayasaya aykırı düşmeyen bir sosyalizm mantığı ve tutarlığı içinde yaptığı kritikler üzerinden 8 - 10 ay hatta bir yıl gibi uzun bir süre geçtikten sonra ne gibi «şiddetli tahrik», ne gibi «şiddetli tehdit», ne gibi «acil hassasiyet» ile yüklü bir ortamdan bahsedilebilir. ki, ortada pek ağır bir sebep ve vehamet hali varmış gibi, koğuşturma ertelemesine gidilmiyor? Bu soruya kimse cevap veremez. Çünkü, bir basit mantık gereği olarak gayet açıktır ki, tahrik, tehdit, acil hassasiyet gibi unsurların geçerli bir anlam taşıyabilmeleri için ve bizi bir tedbire itebilmesi için ancak vaki oldukları zamanı ve ortamı ele almamız gerekir. Bir olayın üzerinden bir yıl geçtikten sonra, tahrik, tehdit ve hassasiyetten, ama, şiddetli tahrik, şiddetli tehdit, acil hassasiyetten bahsetmek mümkün olamaz. Binaenaleyh dokunulmazlığın kaldırılması kararına dayanak olarak modern Anayasacılığın ileri sürdüğü bir ortamdan da bahsedilemez. Ve böyle bir ortam varmış gibi bir dokunulmazlığın kaldırılması kararı da alınamaz.

Görülüyor ki, Parlamentonun aldığı kararda genel kamu hukuku kurallarının hemen tümüne aykırılık sözkonusudur. Anayasa Mahkememizin yalnız biçimsel açıdan bir iptal kararı vermemesi, yukarıki dayanaklara dayanarak muhteva açısından da bir iptal kararı vermesi pek iyi olurdu. Meselenin sun'i olarak canlandırılması halinde, bu dayanakların gözden uzak tutulmıyacağı aşikârdır.